

KINESKO-SRPSKI ODNOSI U 21. VEKU

U poslednje dve decenije, od kako NR Kina svojim ubrzanim razvojem zaokuplja pažnju brojnih analitičara i istraživača širom sveta, napisane su mnogobrojne knjige i radovi na temu njenog „uspona“, spoljne politike i odnosa sa velikim silama.¹ U većini njih se ova azijska država spominje kao vesnik jednog novog multipolarnog sveta, koji se rađa nakon završetka „unipolarnog momenta“.² Iako nijedan kineski zvaničnik za NR Kinu neće reći da je supersila, već će uvek koristiti umerenije termine poput „najveća država u razvoju“ ili „velika sila“ u sistemu suverenih država, vidljiv je ogroman potencijal ove države da postane istinska globalna sila, što je čini važnim međunarodnim činiocem sa kojim sve veći broj država i regiona širom sveta želi da ima dobre odnose.

NR Kina je doživela velike promene od kulturnom revolucijom ekonomski i društveno razrušene i međunarodno izolovane države do uticajne članice međunarodne zajednice 35 godina kasnije. Da bi to postigli, Kinezi su se potrudili da pre svega obezbede mirno okruženje³ kako bi mogli nesmetano da rade na ekonomskom osnaživanju države i političkog sistema. Tako je na legendarnom Trećem plenumu CK KPK u decembru 1978. godine inaugurisana „politika reformi i otvaranja prema svetu“ koja je svoj izraz našla u politici „biti strpljiv“ (*Tāo Guāng Yǎng Huì*), doktrini „24 karaktera“⁴ i „osmeh diplomatiji“⁵ a kasnije u

¹ O kineskoj moći i njenom eventualnom usponu u rang svetske supersile videti šire u: Henry Kissinger, *On China*, The Penguin Press, New York, 2011; Bates Gill, *Rising Star: China's new security diplomacy*, Brookings Institution press, Washington, D. C., 2007; Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, Yale University Press, New Haven, 2007; Martin Jacques, *When China Rules the World*, Penguin Press, New York, 2009; Li Mingjiang, Ed., *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books, Lanham, Maryland, 2009; Jenny Clegg, *China's Global Strategy: Towards a Multipolar World*, Pluto Press, New York, 2009; Dilip Hiro, *After Empire: The Birth of a Multipolar World*, Nation Books, New York, 2010.

² Charles Krauthammer, „The Unipolar moment“, *Foreign Affairs*, Winter 1990/1991, pp. 23–33. Za njegove kasnije slične argumente videti: Charles Krauthammer, „The Unipolar Moment Revisited“, *The National Interest*, Winter 2002/2003, pp. 5–17. Za njegove najnovije argumente na ovu temu videti: Charles Krauthammer, „Decline is a Choice – The New Liberalism and the end of American Ascendancy“, *Weekly Standard*, October 19, 2009, Vol. 15, No. 05, izvor: internet, <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/017/0561fnpr.asp>, 26/05/2017. Formulaciju da je „unipolarni trenutak“ ipak bio samo „trenutak“ (u kome su SAD bile jedina supersila), autor ovog rada čula je na predavanju koje je profesor Stiven Majer sa Univerziteta nacionalne odbrane u Vašingtonu održao u Centru za studije SAD Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, u jesen 2007. godine.

³ Kenet Volc, *Teorija međunarodne politike*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2008, str. 126.

⁴ Doktrina „24 karaktera“ ime je dobila po broju kineskih znakova u toj rečenici, koju je Deng izgovorio pred smrt 1991. godine svom rukovodstvu, a koja je predstavljala jednu vrstu političke oporuke i kasnije osnovu kineskog spoljnopolitičkog ponašanja u 20, a zatim u 21. veku. „Mirno posmatrajte, osigurajte našu poziciju; hvatajte se ukoštac sa stvarima mirne glave; krijte naše kapacitete i čekajte povoljnu priliku; uspešno se držite po strani i nikada ne pretendujte na vođstvo“. Henry Kissinger, *On China*, Penguin Press, New York, 2011, p. 451.

⁵ Sanja Arežina „Nova spoljnopolitička strategija – između pragmatičnosti i izazova“, *Međunarodna politika*, No. 1155-1156, July-December 2014, str. 51.

doktrini „miroljubivog i harmoničnog razvoja”, kojom je uspon definisan kao legitiman cilj za koji je potreban mir, kao preduslov i cilj u isto vreme.⁶ Suština je bila da je kineski razvoj trebalo da bude predstavljen kao nešto što ne remeti dotadašnju ravnotežu snaga nego da, štaviše, bude koristan susednim državama i svetskoj zajednici. Prvi korak je trebalo da bude pozitivna percepcija NR Kine u sopstvenoj regiji kao preduslov za njeno pozitivno prihvatanje u celom svetu.⁷ Takođe, pokrenute su brojne ekonomske reforme i proces „četiri modernizacije”,⁸ čiju je suštinu najbolje opisala čuvena Deng Sjaopingova izjava kako „nije važno da li je mačka crna ili bela, važno je da lovi miševе”.

Već krajem sedamdesetih godina, NR Kina je počela da gradi strategiju ekonomske modernizacije na filozofiji koja se zasnivala na privlačenju stranih direktnih investicija. Ova faza, poznatija kao „pozdravljanje ulaska” (*Yin Yinlai*), olakšala je domaću akumulaciju kapitala, reformu tržišta i tehnološkog razvoja. Pokrenute su obimne reforme na tržištu koje je pratila dekolektivizacija poljoprivrede, eksperiment sa slobodnim tržištima i upliv stranog kapitala.⁹ Sa dostizanjem ekonomske i finansijske stabilnosti, prešlo se na drugu fazu – politiku „izlaska na strana tržišta” (*Zou Chūqù*) viška kapitala sa ciljem da se produbi pristup stranim tržištima, prirodnim resursima i naprednim tehnologijama, što je donelo dodatni rast i stabilizaciju. Nakon što je NR Kina 2001. godine pristupila Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), zvanično je pokrenuta „going out” politika izlaska na strana tržišta viška kapitala. Ova politika je uključena u Deseti petogodišnji plan (2001–2005), čime je formalizovana kao jedna od „četiri modernizacije” i primarni cilj ekonomskog razvoja. Suštinu „going out” politike predstavlja ohrabrivanje preduzeća u državnom vlasništvu da se uključe u nadmetanje na tržištu objedinjenom u okvirima Svetske trgovinske organizacije, ali i konkretnu pomoć kineske države za poslovne poduhvate u inostranstvu (pravna i administrativna sredstva, preferencijalni pristup finansijama i diplomatska podrška neophodna da se probiju na tržišta izvan NR Kine).¹⁰ Zahvaljujući ovome NR Kina je u prilici da ekonomske kapacitete koje poseduje iskoristi za šire diplomatske ciljeve.

Kinesko rukovodstvo je u Jedanaestom petogodišnjem planu (2006–2010) podstaklo kompanije da „i dalje idu napolje” (*Jin Yibu Zou Chūqù*) kako bi višak kapitala usmerile od spekulativnog investiranja u nekretnine i berzu, i da bi se olakšao pritisak na kinesku valutu renminbi. Komisija za nacionalni razvoj i reformu sačinila je spisak prirodnih resursa i tehnologija na koje kineske direktne investicije treba da ciljaju. Fokus je pomeren sa Hongkonga i Makaoa, Severne Amerike i Zapadne Evrope na azijski Pacifik, Afriku, Latinsku Ameriku i Centralnu i Istočnu Evropu.¹¹

⁶ Ozren Baković, „Miroljubivi uspon: nova kineska vanjskopolitička teorija”, *Politička misao*, br.1, 2004, str. 2.

⁷ Fred Bergsten, Nikolas Lardi, Derek Mičel, Čarls Frimen, *Uspon Kine: izazovi i šanse*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 281.

⁸ Četiri modernizacije su bile reforma poljoprivrede, industrije, nauke i tehnologije, i vojske.

⁹ Paul Kennedy, *Pripreme za 21. vek*, Službeni list SRJ, Beograd, 1997, str. 200.

¹⁰ Sanja Arežina, „Chinese 'going out' policy and its impact on relations with Serbia”, *Review of International Affairs*, No. 1153-1154, January-June 2014, p. 14.

¹¹ 16plus1, „Analysis of China's Investment in CEECs under the New Situation”, 11 January 2016, izvor: internet, <http://16plus1-thinktank.com/1/20160111/1091.html>, 20/06/2017.

Iako se evropsko tržište oduvek nalazilo u centru interesovanja NR Kine kada su u pitanju investicije, saradnja se uglavnom svodila na bilateralni odnos sa nekoliko država Zapadne Evrope, dok je ostatak kontinenta bio zapostavljen. Nakon osnivanja Evropske ekonomske zajednice (kasnije Evropske unije), taj odnos je dobio novu, nadnacionalnu dimenziju u okviru koje su evropske države zajedno sa Briselom razvijale odnos sa Pekingom. Taj odnos je tokom decenija imao svoje uspone i padove, ali je uvek bio postojan zahvaljujući obostranim interesima. Nakon što je Vašington 2012. godine objavio svoju strategiju rebalansiranja prema Aziji, uvidevši da se geopolitička gravitacija preusmerava na Evroaziju, Evropska unija – ne želeći da ostane po strani i bude marginalizovana – nastoji da uđe u azijsko-pacifičke poslove i uskladi svoj san sa kineskim. U tom smislu, Brisel koristi brojne mehanizme da veže Peking uz sebe kao partnera. Isto važi i za NR Kinu, koja konstantno godinama unazad osmišljava razne strategije i projekte u koje želi da uključi drugi kraj evroazijskog kontinenta – Evropu.

Povoljne međunarodne okolnosti po Peking su nastupile sa Svetskom ekonomskom krizom i krizom evrozone, koje su dovele do slabljenja ekonomskih i finansijskih kapaciteta većine evropskih država, što je NR Kini pomoglo da postojeći investicioni „vakuum” popuni svojim kapitalom. U skladu sa ciljevima Dvanaestog petogodišnjeg plana (2011–2015) da se nastavi sa primenom „going out” politike,¹² kineske investicije i pomoć su nastavile da ulaze najvećim delom u države Zapadne i Južne Evrope, da bi nakon formiranja mehanizma „Kina + 16” počele sve više da prodiru i u države Centralne i Istočne Evrope. U tom smislu, veliku pomoć kineskim kompanijama pružila je država (na regionalnom i nacionalnom nivou) u vidu diplomatske pomoći koju ambasade širom Evrope pružaju svim zainteresovanim kineskim kompanijama, mekih kredita kineskih banaka i smanjenja poreskih opterećenja. Dodatno, uspešnost ulaska kineskog kapitala je bila zagarantovana i narastajućom „mekom moći” NR Kine, politikom neuslovljavanja, sklapanjem strateških partnerstava, partnerstva u saradnji i sporazuma o slobodnoj trgovini, kao i Džou Enlajevim (*Zhou Enlai*) principima iz pedesetih godina: međusobno poštovanje suverenosti država, princip jednakosti, princip obostrane koristi (*win-win*) i princip nemešanja u unutrašnje stvari drugih država.

MEHANIZAM „KINA + 16”

U cilju unapređenja odnosa i već postojeće saradnje sa 16 država Centralne i Istočne Evrope Peking je ustanovio Mehanizam „Kina + 16”, u okviru kog su vremenom razvijeni brojni institucionalni mehanizmi za saradnju u raznim oblastima. U Budimpešti (2011), Varšavi (2012), Bukureštu (2013), Beogradu (2014), Sudžou (2015) i Rigi (2016) održani su sastanci na kojima je promovisana bilateralna trgovina, dvosmerno investiranje, poboljšanje

¹² Diplomatic Courier, „China's ‘Going Out’ Strategy”, 10 May 2012, izvor: internet, <http://www.diplomaticcourier.com/2012/05/10/china-s-going-out-strategy>, 20/06/2017.

infrastrukturne saradnje, produbljenje fiskalne i finansijske saradnje, kao i stručnjaka u raznim oblastima.¹³

Izvor: European Council on Foreign Relations¹⁴

Prvi korak ka saradnji sa državama Centralne i Istočne Evrope desio se 25. juna 2011. godine na Ekonomskom i trgovinskom forumu, koji je NR Kina organizovala sa 16 država ovog regiona u Budimpešti (Mađarska). Na njemu je premijer NR Kine Ven Đibao (*Wen Jiabao*) istakao da ova velika istočnoazijska država želi da razvija dobre odnose sa državama Centralne i Istočne Evrope. Akcenat je stavljen na povećanje bilateralne trgovine, dvosmerno investiranje, poboljšanje infrastrukturne saradnje, produbljenje fiskalne i finansijske saradnje i saradnju stručnjaka u raznim oblastima.¹⁵ Naredne godine u aprilu, u Varšavi je po prvi put zajedno sa Ekonomskim i trgovinskim forumom održan i Samit premijera NR Kine sa 16 premijera Centralne i Istočne Evrope, na kojima je kineski premijer najavio da je za taj region namenjeno 10 milijardi dolara sa ciljem kreditiranja po preferencijalnim uslovima razvoja regionalne energetike i infrastrukture. Takođe, saradnja se odnosila i na druga polja poput turizma, poljoprivrede, obrazovanja, nauke i kulture. Nakon povratka iz Varšave, Ministarstvo inostranih poslova je iz njegovog govora izvuklo 12 najvažnijih tačaka koje su nazvane „Kineskih 12 mera za promociju prijateljske saradnje sa

¹³ Wen Jiabao, „Strengthen Traditional Friendship and Promote Common Development”, The China-CEE Economic Forum, Budapest, 25 June 2011, izvor: internet, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/wenjiabaofangwenouzhou_665752/t836545.shtml, 20/06/2017.

¹⁴ www.ecfr.eu/publications/summary/chinas_investment_in_influence_the_future_of_161_cooperation7204

¹⁵ Ibidem.

državama Centralne i Istočne Evrope”, tzv. Inicijativa u 12 tačaka. Međutim, tek u septembru 2012. godine, kada je u okviru Ministarstva inostranih poslova NR Kine formiran poseban Sekretarijat za države Centralne i Istočne Evrope,¹⁶ koji će raditi na sprovođenju zadatih 12 mera, ovi *ad hoc* sastanci na visokom nivou prerasli su u Mehanizam za saradnju NR Kine sa 16 država Centralne i Istočne Evrope, ili Mehanizam 16 + 1, čime je dat jasan signal da Peking namerava da pojača svoje odnose sa ovim delom Evrope. Kako bi se održao kontinuitet, predviđeno je da se sastanci lidera 16 država sa kineskim premijerom održavaju jednom godišnje.¹⁷

Naredni sastanak održan je 25. i 26. novembra 2013. godine u Bukureštu (Rumunija) i on predstavlja prvi regularni format tog Mehanizma, jer je ekonomskoj i trgovinskoj komponenti zvanično pridružena i politička u vidu Samita. Premijer NR Kine Li Kečiang (*Li Keqiang*) tom prilikom se susreo sa 16 premijera država Centralne i Istočne Evrope kako bi se razmotrilo ulaganje prethodno odobrenih 10 milijardi dolara. U tu svrhu je ustanovljen Razvojni fond kod koga će države učesnice pojedinačno konkurisati projektima. Od ukupnog iznosa NR Kina će trećinu kredita odobriti pod povoljnim uslovima, što znači sa dužim rokom otplate i nižom kamatnom stopom od tržišne (što se moglo videti na primeru mosta „Mihajlo Pupin” preko Dunava i projekta „TE Kostolac” u Srbiji).¹⁸

Osim kreditne linije, predviđeno je i osnivanje Fonda za investicionu saradnju radi prikupljanja 500 miliona dolara. Već prvog dana Samita, premijeri Srbije, Mađarske i NR Kine, Ivica Dačić, Viktor Orban i Li Kečiang postigli su dogovor o zajedničkom projektu modernizacije železnice između Budimpešte i Beograda.¹⁹ Ovaj projekat je od prioritnog značaja za Peking, jer je u pitanju multilateralni projekat kakvog do sada nije bilo – između NR Kine, države članice i države kandidata za članstvo u Evropskoj uniji. Takođe, premijer NR Kine je najavio da će njegova država nastojati da trgovinu sa državama Centralne i Istočne Evrope udvostruči do 2018. godine, što znači da ona treba da se poveća na više od 120 milijardi dolara.²⁰ Par dana nakon Samita održan je Prvi kinesko-srpski poslovni forum u Beogradu, na kome je ekonomski ataše Ambasade NR Kine u Srbiji Džulijan Či (*Julian Chi*) istakao da postoji velika šansa da se odobreni iznos poveća sa 10 na 100 milijardi dolara, ukoliko se prethodna suma novca potroši i ako bude dovoljno projekata.²¹

Treći sastanak Mehanizma je održan 16–18. decembra 2014. godine u Beogradu (Srbija), i tom prilikom je kineski premijer svečano otvorio most Zemun–Borča na Dunavu koji je

¹⁶ Konstitutivna konferencija Sekretarijata za saradnju Kina-CIEZ održana je u Pekingu 6. septembra 2012. godine.

¹⁷ Wen Jiabao, „Work Together for a Promising Future”, Adress at the China-CEE Economic Forum, Warsaw, 26 April 2012, izvor: internet, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/wjbispg_665714/t931415.shtml, 20/06/2017.

¹⁸ Sanja Arežina, „Kineska 'ofanziva šarma' na Centralnu i Istočnu Evropu”, *Kultura polisa*, Vol. 12, br. 27, 2015, str. 51–52.

¹⁹ Kurir, „Dačić u Bukureštu: Srbija otvorena za kineske investicije”, 26. novembar 2013, izvor: internet, <http://www.kurir-info.rs/dacic-u-bukurestu-srbija-otvorena-za-kineske-investicije-clanak-1104527>, 20/06/2017.

²⁰ The Diplomat, „China 'Marches West' – to Europe”, 27 November 2013, izvor: internet, <http://thediplomat.com/2013/11/china-marches-west-to-europe>, 20/06/2017.

²¹ B92, „Kina ulaže 100 milijardi dolara u naš region”, 2 December 2013, izvor: internet, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2013&mm=12&dd=02&nav_id=784416, 20/06/2017.

sagradila kineska kompanija *China Road and Bridge Corporation* (CRBC). On je na Četvrtom ekonomskom i trgovinskom forumu i Trećem samitu premijera 17 država objavio odluku da će postojeći investicioni fond od 10 milijardi dolara, iz kog je već alocirano 8,5 milijardi dolara, biti povećan za milijardu dolara, ali je saopštio i to da je oformljen novi investicioni fond sa 3 milijarde dolara za podsticaj kineskim kompanijama i finansijskim institucijama da aktivno učestvuju u javno-privatnim partnerstvima i privatizacionim procesima u državama CIE.²² Nakon otvaranja regionalnih sekretarijata za promociju turizma u Budimpešti, za promociju investicija u Poljskoj i za promociju poljoprivredne saradnje u Bugarskoj, rešeno je da Sekretarijat za infrastrukturne projekte bude otvoren u Srbiji, koja je iz ovog fonda već povukla oko 1,3 milijarde dolara.

Tokom „Beogradskog susreta” najveći značaj je dat potpisivanju sporazuma za multilateralni projekat izgradnje superbrze pruge Beograd–Budimpešta. Predviđeno je da se ona sa jedne strane nastavi prema Skoplju do luke Pirej, gde je NR Kina (kompanija COSCO) investirala milijarde dolara u lučke kapacitete, a sa druge strane prema Beču kako bi stigla do luka Rotterdam i Hamburg. Izgradnjom železničke transverzale Atina–Beč napraviće se jedna „kopneno-morska ekspresna linija” od NR Kine ka Evropi, kojom će se smanjiti kako troškovi transporta tako i vreme potrebno da proizvodi stignu do bilo koje evropske destinacije. Li Kečiang je naglasio da su od osnivanja fonda države CIE predložile 38 projekata, od kojih je već 80% realizovano. Država sa najvećim brojem predloženih i odobrenih projekata je Srbija.²³

Četvrti sastanak premijera je održan godinu dana kasnije (22–24. novembar 2015. godine) u Sudžou (NR Kina). Na njemu je svih 17 učesnika usvojilo „Sudžou smernice”, plan o saradnji u 2016. godini, i postiglo konsenzus oko formulisanja srednjeročnog Strateškog plana za saradnju Kina–EU 2020 za jačanje saradnje i ekonomskih veza NR Kine i CIE država u periodu od 2015. do 2020. godine, u okviru šireg partnerstva NR Kine i EU.²⁴ Plan će se sprovoditi uz uzajamno poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta, konsultacije i poštovanje prioriteta svih država.²⁵

U centru pažnje sastanka bio je razvoj transportne infrastrukture u regionu. S tim u vezi, NR Kina je zaključila međuvladin sporazum sa Srbijom i Mađarskom o modernizaciji železničke linije Beograd–Budimpešta. Najavljen je proces pojednostavljenja carinskih procedura između Srbije i Mađarske, kao i Srbije i Makedonije. Takođe, potvrđeno je da će Srbija biti koordinacioni centar u oblasti transporta i infrastrukture. Sastanku su prisustvovali predstavnici EU i Evropske banke za obnovu i razvoj, kao i predstavnici Austrije i Grčke koje

²² Ministry of Foreign Affairs of the PR China, „Li Keqiang Attends and Addresses Fourth China-CEEC Economic and Trade Forum“, 17 December 2014, izvor: internet, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wshd_665389/t1220475.shtml, 20/06/2017.

²³ Blic, „Li: Kina podržava evropski put Srbije”, 17. decembar 2014, izvor: internet, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/520194/Li-Kina-podrzava-evropski-put-Srbije>, 20/06/2017.

²⁴ EU i NR Kina su potpisale „puno partnerstvo” u 2001. godini, a zatim i „sveobuhvatno strateško partnerstvo” 2003. godine.

²⁵ Nezavisne novine, „Samit u Kini: Podrška planu za jačanje privrednih veza”, 25. novembar 2015, izvor: internet, <http://www.nezavisne.com/ekonomija/privreda/Samit-u-Kini-Podrska-planu-za-jacanje-privrednih-veza/338454>, 20/06/2017.

je interesovala ekspanzija novog puta svile južnom rutom ka Evropi. U međuvremenu, NR Kina je intenzivirala svoje aktivnosti da otvori i severnu rutu novog puta svile preko baltičkih država. U tom smislu, na samitu se razgovaralo o razvoju kinesko-letonskog transportnog i logističkog projekta (saradnja između luka, ekspanzija železnica i nova avio-linija između Rige i Pekinga), kao i o kreiranju transportnog koridora između Azije i Severne Evrope gde bi Letonija igrala važnu ulogu. Takođe, dogovoreno je da će Sekretarijat za logističku saradnju NR Kine sa CIE državama biti oformljen u Rigi u 2016. godini.²⁶

Peti sastanak Mehanizma održan je u Rigi (Letonija) od 5–6. novembra 2016. godine. Prethodno je na sastanku u maju 2016. godine na sastanku ministara transporta 17 država osnovan Sekretarijat za logističku saradnju.²⁷ Na sastanku je reafirmisana saradnja inicijativa koje uključuju luke u Jadranskom, Baltičkom i Crnom moru, tzv. Jadransko-Baltičko-Crnomska lučka saradnja, inicirana na prethodnom sastanku u Sudžou.²⁸ U fokusu pažnje je bilo povezivanje kineskog projekta „Jedan pojas, jedan put” sa „Junkerovim planom” i Transevropskom saobraćajnom mrežom (TEN-T), kao i projekat izgradnje i modernizacije železnice između Soluna i Budimpešte, odnosno potpisivanje komercijalnog ugovora izgradnje deonice Beograd–Budimpešta. Dogovoreno je da se u Poljskoj osnuje Sekretarijat za pomorska pitanja, a da Rumunija bude zadužena za energetske projekte, Slovačka za saradnju u tehnologiji, Slovenija za saradnju u šumarstvu i Makedonija za saradnju u kulturi. Takođe, razvojni fond će sa 10 milijardi evra biti povećan na 50 milijardi evra, a naredni Samit „Kina + 16” biće organizovan u Mađarskoj.²⁹

Stvaranje Mehanizma za saradnju NR Kine sa 16 država Centralne i Istočne Evrope predstavlja novu kinesku strategiju, koja se ogleda u regionalnom pristupu zasnovanom na jednakosti i uzajamnom poštovanju i koristi, međusobnom razvoju i zajedničkom trudu da se odnos NR Kine i Evrope unapredi.³⁰ Ovakav pristup Pekinga, oformljen po ugledu na uspešni odavno postojeći forum EU–Kina (ASEM), svakako izaziva oprečna mišljenja kod briselskih zvaničnika. Prva njihova reakcija je bila zabrinutost jer je Mehanizam okupljao mnogo država koje su članice ove nadnacionalne organizacije, zbog čega im je ova inicijativa, nakon kineskih ulaganja u brodarstvo, infrastrukturu, transport i energetiku, izgledala kao još jedan u nizu kineskih pokušaja da uđu u Evropsku uniju na mala vrata i razbiju je na Istok i Zapad. Kako bi stvar, ipak, na neki način držali pod kontrolom, kao domaćina Samita premijera u

²⁶ OSW, „The China/Central and Eastern Europe summit: a new vision of cooperation, old instruments”, 2 December 2015, izvor: internet, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-12-02/china/central-and-eastern-europe-summit-a-new-vision-cooperation-old>, 20/06/2017.

²⁷ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, „'16+1' Summit has concluded”, 10 November 2016, izvor: internet, http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2016lj/hdxw4/t1414327.htm, 20/06/2017.

²⁸ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, „The meeting of Heads of Government of Central and Eastern European countries and China: Riga Declaration”, 10 November 2016, izvor: internet, http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2016lj/hdxw4/t1414325.htm, 20/06/2017.

²⁹ PISM, „Prospects for China-CEE Relations in the 16+1 Format”, 18 November 2016, izvor: internet, <http://www.pism.pl/publications/bulletin/no-76-926>, 20/06/2017.

³⁰ Li Keqiang, „Remarks by H.E. Li Keqiang Premier of the State Council of the People's Republic of China at the Meeting of Heads of Government of China and Central and Eastern European Countries”, Bucharest, 27 November 2013, izvor: internet, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/lkqcxzdogjldrhwbdlmnyjxzsfgswcxshhzzzygzlhy/t1103607.shtml, 20/06/2017.

2013. godini su odabrali Bukurešt, prestonicu Rumunije, koja je u isto vreme članica Evropske unije, ali i dugogodišnji prijatelj NR Kine. Po rečima savetnika ministra u Ambasadi Republike Srbije u NR Kini Tatjane Panajotović-Cvetković, Srbija, prvobitni kineski izbor za domaćina sa kojom NR Kina od 2009. godine ima potpisan Sporazum o strateškom partnerstvu koji je 2014. godine produbljen, zauzvrat je dobila mogućnost da Tomislav Nikolić bude prvi predsednik iz regiona koji će posetiti Peking nakon dolaska novog rukovodstva na vlast.³¹ Upozorenje koje je državama Centralne i Istočne Evrope uputio zvanični Brisel da „prilikom zaključivanja ekonomskih sporazuma sa NR Kinom ne prekrše regulatorne propise EU” dovoljno je jasno govorilo koliko daleko države mogu da idu u svojoj saradnji sa Pekingom i na koji način Brisel gleda ovu inicijativu. Zbog toga su i NR Kina i države CIE izričito naglasile da cilj država ovog regiona nije da formiraju blok protiv EU već da deluju u skladu sa evropskim pravilima. Štaviše, one se između sebe više doživljavaju kao rivali, u želji da privuku što više kineskih investicija, nego što žele da izazovu negativne reakcije Brisela. Sa kineske strane je objašnjeno da NR Kina pristup državama ovog regiona izvodi iz kineske strategije za Evropu i sinteze ekonomskih interesa prema kontinentu kao celini. Po njihovim rečima, Mehanizam ne predstavlja pokušaj sprovođenja strategije „zavadi pa vladaj”, već jačanje odnosa sa državama ovog regiona vide isključivo kao put ka jačanju odnosa sa Evropskom unijom.³²

INICIJATIVA „JEDAN POJAS, JEDAN PUT”

NR Kina je u 2013. godini promovisala novu inicijativu „Jedan pojas, jedan put” (*Yi Dai Yi Lu*),³³ projekat koji će da obuhvati sporadične manje projekte koje je NR Kina u prethodnom periodu (i pre inicijative „Jedan pojas, jedan put”) realizovala duž rute kojom je išao drevni put svile, kao i već postojeće mehanizme saradnje sa državama duž puta, od kojih je za Srbiju najvažniji Mehanizam za saradnju sa državama Centralne i Istočne Evrope „Kina + 16”. Projekat se sastoji iz inicijative Ekonomski pojas novog puta svile, promovisane 7. septembra u Astani, glavnom gradu Kazahstana, i inicijative Pomorski put svile 21. veka, promovisane 31. oktobra u Džakarti, glavnom gradu Indonezije.³⁴ Ove dve inicijative se poklapaju sa dva pravca delovanja NR Kine u geopolitičkom smislu.

Prvi je telurokratski (zapadni, evroazijski), koji za cilj ima delovanje usmereno duž dva uzajamno povezana vektora – ka zapadnim provincijama Sindang i Tibet – što je motivisano potrebom snažnijeg upliva u centralni deo Evroazije, koji je veoma bogat resursima

³¹ Razgovor sa Tatjanom Panajotović-Cvetković, Peking, 29. novembar 2013.

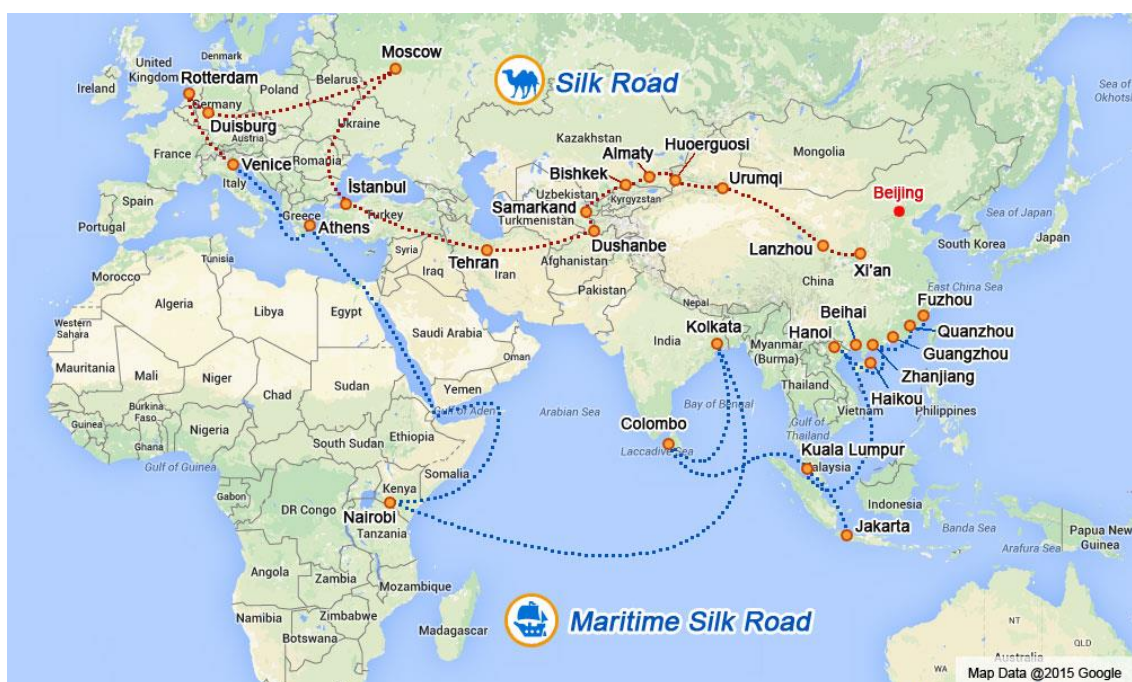
³² Xinhua, „Zhonggong zhongyang guanyu quanmian shenhua gaige ruogan zhongda wenti de jue ding (quanwen) [Central Committee’s Decision on Major Issues Concerning Comprehensively Deepening Reforms (full text)]”, Chapter 7, Point 26, 2013.

³³ Jedan pojas se odnosi na „Ekonomski pojas puta svile”, a jedan put na „Pomorski put svile 21. veka”.

³⁴ Friends of Europe, „Deepening China-EU security cooperation along the ‘Silk Road Economic Belt’”, 24 October 2014, izvor: internet, <http://www.friendsofeurope.org/global-europe/deepening-china-eu-security-cooperation-along-silk-road-economic-belt>, 20/06/2017.

neophodnim za dalji razvoj kineske ekonomije. Ekonomski pojas puta svile zamišljen je kao „novi evroazijski kopneni most“, i počinjao bi u Sianu u centralnoj Kini i išao zapadno ka Landžouu (provinciji Gansu), Urumčiju (Sinđang) i Horgošu (Sinđang) blizu granice sa Kazahstanom. Zatim bi nastavio na jugozapad kroz Centralnu Aziju do severa Irana, pre nego što krene ka Iraku, Siriji i Turskoj. Iz Istanbula kopneni put svile bi išao kroz Boforski moreuz na severozapad ka Evropi, uključujući Bugarsku, Rumuniju, Češku i Nemačku. Dolaskom do Duisburga u Nemačkoj put bi se nastavio ka Roterdamu u Holandiji, a odatle bi išao na jug do Venecije u Italiji gde bi se susreo sa pomorskim delom puta svile. On bi u suštini obuhvatio tri pravca kopnene ekonomske saradnje:

1. Severoistočna Kina – Severozapadna Kina – Centralna Azija – Rusija – Evropa – Baltičko more;
2. Severozapadna Kina – Centralna Azija – Persijski zaliv – Mediteransko more;
3. Jugozapadna Kina – Indokinesko poluostrvo – Indijski okean.³⁵

Izvor: Le Centre de Recherches sur le Brésil Colonial et Contemporain³⁶

³⁵ China.org, „Essential guide to understanding Belt and Road Initiative“, 13. May 2017, izvor: internet, www.news.xinhuanet.com/english, 20/06/2017.

³⁶ http://crbc.ehess.fr/docannexe/file/2859/xr_ww_one_belt_one_road_12_mai_2016.ppt

Drugi pravac delovanja je talasokratski (prema Pacifiku i Indijskom okeanu), prouzrokovan naraslom potrebom strateškog prisustva u evroazijskom Rimlendu i obezbeđenjem vitalnih pomorskih komunikacija kojima NR Kina uvozi veliki deo sirovina neophodnih za njenu privredu i izvoz dobara ka stranim tržištima. Predviđeno je da Pomorski put svile 21. veka ima nekoliko pravaca. Jedan bi išao kroz Južno kinesko more ka južnom Pacifiku potezom obalska Kina – Južnokinesko more – Južni Pacifik, dok bi drugi, mnogo važniji, povezao obalsku Kinu sa Indijskim okeanom preko Južnog kineskog mora, Malajskog morezu i Indijskog okeana, i išao dalje ka Africi i Evropi.³⁷ Krenuo bi iz Čandžoua u Fuđen provinciji, ali bi obuhvatio i Guangdžou (provincija Guangdong), Beihai (Huangsi) i Haikou (Hainan) pre nego što krene na jug ka Malajskom morezu. Od Kuala Lumpura, put bi išao ka Kalkuti u Indiji, zatim bi prošao ostatak Indijskog okeana do Najrobija u Keniji. Iz Najrobija put bi išao na sever oko Roga Afrike i preko Crvenog mora ka Mediteranu, sa zaustavljanjem u Atini pre susreta sa kopnenim putem svile u Veneciji.³⁸ Oba pravca koja kreću iz Centralne i Istočne Kine završavaju se u Veneciji, obuhvatajući pritom Aziju, Afriku i Evropu zajedno sa svim morima u njihovoj blizini. Inicijative predstavljaju dugoročnu viziju razvoja koje, kao deo politike susedstva, za cilj imaju stvaranje stabilnosti kroz ekonomski razvoj i saradnju. U isto vreme one se uklapaju u viziju predsednika Si Đinpinga o „kineskom snu”.³⁹

Suština ovog geografski ambicioznog projekta jeste da NR Kina proširi uticaj u regionu, smanji zavisnost od pomorskih puteva (posebno za prevoz energenata), internacionalizuje svoju valutu, promoviše svoje finansijske institucije i čvršće se integriše sa Evropom kao svojim najvećim tržištem. Iako kinesko rukovodstvo navodi da je cilj projekta korist svih država od kineskog „harmoničnog razvoja” i promovisanje prijateljstva naroda i ekonomske koristi svih učesnika, ne može se poreći da on izaziva razne sumnje i podstiče strahove da je cilj inicijative stavljanje država duž puta svile u sinocentrični sistem koji je Peking dizajnirao, odnosno da se radi o Maršalovom planu sa kineskim karakteristikama. Poredeći ga sa američkim planom nakon Drugog svetskog rata, pravi se paralela između tadašnje rastuće sile (Sjedinjenih Američkih Država) i nove rastuće sile (NR Kine), gde obe države koriste svoju ekonomsku snagu zarad spoljnopolitičkih ciljeva, uključujući osnovni cilj – održanje

³⁷ The Diplomat, „Where Is China's Silk Road Actually Going?“, 30 March 2015, izvor: internet, <http://thediplomat.com/2015/03/where-is-chinas-silk-road-actually-going>, 20/06/2017.

³⁸ The Diplomat, „China's 'New Silk Road' Vision Revealed“, 9 May 2014, izvor: internet, <http://thediplomat.com/2014/05/chinas-new-silk-road-vision-revealed>, 20/06/2017.

³⁹ Hu Đintao je prvi kineski zvaničnik koji je spomenuo ovaj izraz, parafrazirajući čuveni govor Martina Lutera Kinga „Sanjam jedan san“. Dejvid M. Lempton, *Slediti lidera*, CIRSD, Beograd, 2015, str. 163. Predsednik Si Đinping je na Trećem plenumu 18. kongresa u novembru 2012. godine spomenuo viziju „kineskog sna”, koja od tad izaziva interesovanje Zapada. Kako bi se izbegle spekulacije o tome šta ovaj pojam zapravo znači, on ga je naknadno pojasnio kao ostvarenje velikog broja unutrašnjih reformi dogovorenih Programom od 60 tačaka na Trećem plenumu, a to su: relaksacija politike jednog deteta kako bi se podmladila nacija, smanjenje kontrole na tržištu kako bi se omogućila njegova veća uloga (naročito u sektorima koji se bave vodom, energijom, saobraćajem, telekomunikacijama), sprovođenje reformi nad postojećim zemljištem, reformisanje sistema prijave boravka, otvaranje sektora u kojima postoji monopol državnih preduzeća, borba protiv korupcije, izgradnja infrastrukturne mreže, itd. Reč je o ideologiji ublažavanja nejednakosti u zemlji u kojoj sve više dolazi do razlika u bogatstvu sa ciljem povećanja životnog standarda srednje klase, siromašnih ruralnih regija, izbegavajući „zamku srednjih primanja” i ekonomske stagnacije. Sve ovo je predsednik Si Đinping sveo na četiri reči: saradnja, razvoj, mir i *win-win* rezultati. Gong Weibin, *Chinese Experience of Development*, Predavanje, Seminar „China's issues“, Chinese Academy of Governance, Beijing, 23 November 2013.

sopstvene domaće ekonomije.⁴⁰ Realnost je da ovaj projekat svakako jeste geopolitički projekat, koji bi trebalo da spoji nerazvijene delove Zapadne Kine sa razvijenom Zapadnom Evropom i pomogne ostvarenju „kineskog sna”. Može se reći da je osnovni cilj ovog projekta da se postojeći ekonomski rast održi visokim u kratkom i srednjeročnom periodu, dok kineska ekonomija ne prođe period tranzicije od investicionog modela, u kome jeftina radna snaga proizvodi jeftine proizvode, ka potrošačkom modelu u kome „društvo srednje klase” kupuje visokotehnološke proizvode proizvedene u NR Kini.

U tom cilju, ubrzano se radi na izgradnji infrastrukturne mreže koja povezuje kineske gradove sa Evropom preko Sindžanga (*Xinjang*). Smanjenjem vremena transporta sa prosečnih 36 dana brodskim kontejnerima na desetak dana vozom,⁴¹ železnica je postala optimalniji način za transport nekih vrsta robe, koja tako stiže brže u odnosu na pomorski saobraćaj i jeftinije u odnosu na vazdušni (na primer, mobilni telefoni su mali i lagani sa visokim cenama te su pogodni za vazdušni saobraćaj, dok su laptop računari, koji su veći i teži od mobilnih telefona, pogodniji za železnički transport),⁴² dok velikim proizvodima sa niskim cenama (poput televizora) više odgovara prevoz pomorskim putem.⁴³

Finansiranje ovog projekta će se vršiti putem novoosnovanih institucija – Azijske infrastrukturne investicione banke, s početnom kapitalizacijom od 100 milijardi dolara,⁴⁴ i Fonda puta svile, novog infrastrukturnog i trgovinskog finansijskog mehanizma sa

⁴⁰ Inicijativa „Jedan pojas, jedan put” ne može da se poredi sa Maršalovom pomoći koja je bila 89% čisti grant. The Diplomat, The New Silk Road: China's Marshall Plan?, 6 November 2014, izvor: internet, <http://thediplomat.com/2014/11/the-new-silk-road-chinas-marshall-plan>, 27/06/2017.

⁴¹ Veliki problem predstavlja činjenica što se kontejneri, iako puni na putu ka Evropi, u Kinu vraćaju poluprazni, što predstavlja bespotrebno trošenje resursa i kapitala. Čini se da evropske države nemaju proizvode koji nedostaju ovom velikom tržištu ili koji mogu cenovno da se takmiče sa već postojećim. China Institute for International Relations, „The Role of Central and Eastern Europe in the Building of Silk Road Economic Belt”, 18 September 2014, izvor: internet, http://www.ciis.org.cn/english/2014-09/18/content_7243192.htm, 20/06/2017.

⁴² Chinese Institute of International Studies, „'One Road and One Belt' and New Thinking With Regard to Concepts and Practice”, 25 November 2014, http://www.ciis.org.cn/english/2014-11/25/content_7394056.htm, 18/06/2017. Putovanje železnicom smanjuje vreme putovanja do evropskih tržišta kontejnerskim brodom pružajući u isto vreme jeftiniji prevoz. Takođe, on unapređuje političku komunikaciju država kroz koje prolazi, transportnu infrastrukturu, slobodnu trgovinu, omogućuje korišćenje lokalnih valuta u razmeni i povećava kulturološku integraciju. *Politika*, „Kineski zid na putu Srbije ka EU?”, 3. jun 2014, izvor: internet, <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Kineski-zid-na-putu-Srbije-ka-EU.lt.html>, 20/06/2017.

⁴³ Smanjenje transportnih troškova za 10% je ubrzalo trgovinu za 1,3%, dok je smanjenje tarifa imalo mnogo manji efekat. Najbolji primer je *Yuxinou* železnica (Chongqing-Duisberg), koja je već u funkciji i za koju su podaci o vremenu transporta već dostupni. Gradonačelnik Chongqinga je izjavio da su u 2015. godini železnički troškovi transporta smanjeni za 50%. Prema *Yuxinou* zvaničnom sajtu i kineskim nacionalnim medijima, vreme transporta na ovoj relaciji je smanjeno sa 17–18 dana na 12–13 dana.⁴³ Kada je u pitanju transport pomorskim putem, kao primer se može dati luka Qingdao gde su nakon uvođenja određenih poboljšanja transportni troškovi smanjeni za 5%. Od ovoga će najveću korist imati evropske države, dok će azijske države imati znatno manju korist. PEOPLE.CN, „Yuxinou Europe” 2015 one-way running time will be shortened to 12 days”, 29 October 2014, izvor: internet, <http://politics.people.com.cn/n/2014/1029/c70731-25927853.html>, 20/06/2017.

⁴⁴ Četrnaest država članica EU je postalo član AIIB. European Commission, „The Asian Infrastructure investment Bank”, 24 April 2015, izvor: internet, http://ec.europa.eu/epsc/publications/notes/sn1_en.htm, 20/06/2017. AIIB je komplementarna Svetskoj banci i trebalo bi da služi samo za finansiranje projekata u Aziji. U junu 2016. godine AIIB je objavila da je na prva 4 projekta u Bangladešu, Indoneziji, Pakistanu i Tadžikistanu potrošeno 509 miliona dolara. PISM, „Three Years of the Silk Road: Successes and Challenges”, 2 November 2016, izvor: internet, <http://www.pism.pl/publications/bulletin/no-71-921>, 20/06/2017.

kapitalizacijom od 40 milijardi dolara,⁴⁵ kao i preko novog mehanizma finansiranja koji tek treba da se oformi, a kojim bi upravljala Šangajska organizacija za saradnju.⁴⁶ Za Fond puta svile oko 65% će obezbediti Državni savet, dok će ostatak tj. 15% doći iz Državnog razvojnog fonda i dve državne banke – 15% iz Eksim banke i 5% iz Kineske razvojne banke, sa mogućnošću njegovog proširenja ukoliko bude neophodno.⁴⁷

Međutim, ova sredstva su nedovoljna ako se ima u vidu obuhvat celog projekta. Stoga će i države koje se nalaze duž novog puta svile morati finansijski da učestvuju u njegovoj realizaciji. U cilju lakše realizacije ovog projekta i prikupljanja finansijskih sredstava kroz saradnju sa drugim regionalnim finansijskim institucijama, u junu 2015. godine dogovorena je sinergija sa „Junkerovim planom“, što znači da će NR Kina učestvovati u Evropskom fondu za strateške investicije vrednom 21 milijardu evra. Takođe, u decembru 2015. godine NR Kina je postala 64. članica Evropske banke za obnovu i razvoj. Dodatno, sredstva će kroz zajmove obezbeđivati i kineske državne banke – Kineska razvojna banka, Eksim banka i Kineska poljoprivredna razvojna banka. Jednim delom će biti uključena i Nova BRIKS razvojna banka, kao i Svetska banka i druge multilateralne institucije. Takođe, mnoge kineske komercijalne banke su otvorile svoje ogranke u državama kroz koje će novi put svile prolaziti.

Na prvom Forumu pojasa i puta za međunarodnu saradnju, koji je održan u Peking u 14. i 15. maja 2017. godine, kineski predsednik Si Đinping je najavio da će NR Kina uložiti dodatnih 14,5 milijardi dolara (100 milijardi renminbija) u Fond puta svile i da će obezbediti nove pozajmice u vrednosti 380 milijardi renminbija.⁴⁸ On je ohrabrio kineske finansijske institucije da ulože u prekomorske poslove dodatnih 300 milijardi renminbija. Takođe je istakao da NR Kina planira da svake godine za ovaj projekat izdvoji dodatnih 150 milijardi dolara. Do sada je preko 100 država, regiona i međunarodnih organizacija optimistično odgovorilo na ovu inicijativu. Potpisano je 46 sporazuma o saradnji sa 39 država i međunarodnih organizacija, i 130 regionalnih i transportnih sporazuma. Samo tokom trajanja Forumu je potpisano 14 sporazuma o saradnji. Kineski predsednik je naveo da je od

⁴⁵ Fond puta svile je oformljen posebno za svrhu finansiranja izgradnje puta svile. Finansiraju ga različite kineske državne institucije. Fond puta svile je takođe u junu 2016. godine predstavio svoje prve tri investicije: izgradnja hidroelektrane u Pakistanu, akvizicija italijanske firme Pireli i sticanje 9,9% udela u projektu *Yamal LNG*. Ibidem.

⁴⁶ Friends of Europe, „Deepening China-EU security cooperation along the ‘Silk Road Economic Belt’“, 24 October 2014, izvor: internet, <http://www.friendsofeurope.org/global-europe/deepening-china-eu-security-cooperation-along-silk-road-economic-belt>, 20/06/2017. Za sad su Fond puta svile i Interbank konzorcijum Šangajske organizacije za saradnju (koji čine Development Bank of Kazakhstan, China Development Bank, Settlement and Saving Company of Kyrgyz Republic, Bank for Development and Foreign Economic Affairs of Russia, State Savings Bank of the Republic of Tajikistan i National Bank for Foreign Economic Activity of Uzbekistan) 8. juna 2017. godine potpisali Memorandum o razumevanju na bazi partnerstva, na osnovu koga će ove dve institucije zajednički investirati u ŠOS region. Silk Road Fund, „Silk Road Fund and Interbank Consortium of Shanghai Cooperation Organization signed the Memorandum of Understanding on the Basis of Partnership“, 9 June 2017, izvor: internet, <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23812/35424/index.html>, 20/06/2017.

⁴⁷ Direktor Fonda puta svile je Đin Či (*Jin Qi*), pomoćnik guvernera Centralne banke Kine. China File, „With New Fund, China Hits a Silk Road Stride“, 9 December 2014, izvor: internet, <http://www.chinafile.com/reporting-opinion/caixin-media/new-fund-china-hits-silk-road-stride>, 20/06/2017.

⁴⁸ XinhuaNet, „Spotlight: World leaders chant Belt&Road chorus“, 14. May 2017, izvor: internet, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282837.htm, 20/06/2017.

2013. godine, kada je promovisana inicijativa, NR Kina u inostranstvu investirala više od 60 milijardi dolara.⁴⁹ U 2016. godini bilo je direktnih investicija u vrednosti od 14,5 milijardi dolara, što je oko 8,5% od 170 milijardi dolara ukupnih prekomorskih kineskih investicija (što je povećanje za 44,1% u odnosu na 2015. godinu), koje su otišle u 164 države i regiona. Ove investicije su povećale BDP država koje se nalaze duž novog puta svile za 4,6%, zahvaljujući čemu je prestignut prosečan rast ekonomija u razvoju za 3,6%.⁵⁰

U naredne tri godine, NR Kina će obezbediti pomoć državama u razvoju i međunarodnim organizacijama u vrednosti 8,7 milijardi dolara (60 milijardi renminbija), kao i pomoć u hrani vrednu 2 milijarde renminbija i dodatnih milijardu dolara za Fond pomoći saradnji Jug-Jug.⁵¹ Generalni sekretar UN Antonio Gutereš izjavio je na Forumu da ova ambiciozna međunarodna inicijativa predstavlja zajedničku viziju za globalni razvoj, dok je predsednik Generalne skupštine UN Piter Tomson naveo da ovaj projekat služi kao glavni pokretač za globalnu transformaciju u okviru UN Agende za održivi razvoj 2030.⁵² Od starih država članica EU forumu su prisustvovali premijeri Italije, Španije i Grčke, dok su od novih država članica forumu prisustvovali najviši zvaničnici Poljske, Mađarske i Češke. Od država Balkana, forumu je prisustvovao samo premijer Srbije.

Zajedno sa finalizovanjem strateških diplomatskih ciljeva prema susednim državama, projekat „Jedan pojas, jedan put” bi trebalo da bude gotov u narednih 10 do 15 godina, čime bi uveo potpuno novu geopolitičku situaciju u Evroziji i, u isto vreme, doveo do ispunjenja „kineskog sna” i ciljeva koje je 18. Kongres KPK postavio.⁵³

KINESKA OFANZIVA ŠARMA NA SRBIJU

Srbija predstavlja važan deo Mehanizma „Kina + 16” i inicijative „Jedan pojas, jedan put”. Njen geografski položaj države bez izlaza na more i telurokratski geopolitički identitet⁵⁴ svakako predstavljaju glavne odrednice koje je čine nezamenljivim delom kopnenog i pomorskog pravca novog puta svile. Taj status imala je još za vreme postojanja SFRJ. U to vreme, Jugoslavija je sa svojom nezavisnom spoljopolitičkom orijentacijom, istaknutom ulogom među nesvrstanim zemljama i državama u razvoju i specifičnom vrstom evrokomunizma („titoizmom”) za mnoge države u svetu, pa i za NR Kinu, predstavljala

⁴⁹ XinhuaNet, „China Focus: Xi’s speech injects new impetus into Belt and Road Initiative“, 14. May 2017, izvor: internet, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282890.htm, 20/06/2017.

⁵⁰ XinhuaNet, „Spotlight: China deepens ties with B&R countries with fruitful achievements, promising prospects“, 26 April 2017, izvor: internet, http://news.xinhuanet.com/english/2017-04/26/c_136237559.htm, 20/06/2017.

⁵¹ XinhuaNet, „China inks agreements with 14 int’l organizations on B&R cooperation“, 16. May 2017, izvor: internet, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/16/c_136289257.htm, 20/06/2017.

⁵² XinhuaNet, „Spotlight: World leaders chant Belt&Road chorus“, 14. May 2017, izvor: internet, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282837.htm, 20/06/2017.

⁵³ CIIS, „Silk Road Economic Belt: A Dynamic New Concept for Geopolitics in Central Asia”, 18 September 2014, izvor: internet, http://www.ciis.org.cn/english/2014-09/18/content_7243440.htm, 20/06/2017.

⁵⁴ Milomir P. Stepić, „O srpskom geopolitičkom identitetu“, *Srpska politička misao*, br. 2, 2012, str. 23.

simbol nezavisnosti u odnosu na sovjetsku sferu uticaja.⁵⁵ Nakon smrti Mao Cedunga i hapšenja „čtetvoročlane bande“, dve države su tokom posete Josipa Broza Tita Peking 1977. godine, pored već postojećih diplomatskih uspostavile i partijske odnose, što je predstavljalo najviši nivo odnosa koji je NR Kina imala sa državama u svetu. U narednim godinama, sino-jugoslovenski odnosi su se kretali uzlaznom putanjom. Jugoslavija je NR Kini pomagala u razvoju odnosa sa evrokomunistima, istočnoevropskim državama i nesvrstanima, kao i u traženju najboljeg modela za svoj razvoj kroz proučavanje jugoslovenskog samoupravnog modela.⁵⁶

Završetak Hladnog rata je bio prekretnica za obe države i pokušaj suočavanja sa novom geopolitičkom realnošću. Posledice toga su bile sankcije (od kojih su neke i danas na snazi), koje su SAD i Evropska zajednica uvele NR Kini nakon tjananmenških nereda.⁵⁷ S druge strane, SFR Jugoslavija se raspala na više država, koje je NR Kina ubrzo priznala sledeći svoj pragmatizam, i nastavila da razvija prijateljske odnose sa svakom od njih.⁵⁸

Tokom devedesetih godina postojali su izuzetno dobri odnosi između NR Kine i SR Jugoslavije. Oni su rezultirali potpisivanjem Deklaracije o prijateljstvu i saradnji dve države 1997. godine, tokom posete predsednika SR Jugoslavije Slobodana Miloševića Peking 1997. godine, kada je pogođena kineska ambasada u Beogradu, ubijeno troje i ranjeno 27 kineskih državljana.

Sa promenama 2000. godine, počinje nova etapa u odnosima dve države. NR Kina je podržala interes SRJ za evropske integracije ocenjujući da postoji dovoljno širok prostor, mogućnosti i perspektiva za kontinuitet odnosa i njihov dalji razvoj.⁵⁹ Sa jugoslovenske strane izražena je nepodeljena spremnost za nastavak razvijanja normalnih političkih, ekonomskih i drugih odnosa, čime je na osnovu zajedničke saglasnosti i međunarodno prihvaćenih principa obezbeđen kontinuitet međusobnih odnosa. Na tim osnovama je usvojeno i potpisano Zajedničko saopštenje saveznog ministra za inostrane poslove SRJ Gorana Svilanovića i ministra inostranih poslova NR Kine Tang Đasuania (*Tang Jiaxuan*) početkom decembra 2000. godine u Beogradu,⁶⁰ kojim su određeni principi međusobnih odnosa dve države. Kineska ocena je bila da su odnosi ostali stabilni i prijateljski, iako je u prethodnim godinama došlo do promena u obe države, kao i u njihovom okruženju.

⁵⁵ DASMIP, PA, 1975, Informacija o NR Kini: unutrašnja, spoljna politika, bilateralni odnosi, f. 77, d. 18, pov. 444112, 10.9.1975.

⁵⁶ DASMIP, PA, 1978, Italijanska štampa o poseti HKF, f. 89, d.6, pov. 448066, 24.8.1978.

⁵⁷ Radi se o sankcijama na uvoz oružja i visokih tehnologija.

⁵⁸ Ranko Petković, „Jugoslavija i Kina“, *Međunarodna politika*, br. 1066, 1998, str. 6-8.

⁵⁹ The New York Times, „Showdown in Yugoslavia: An Ally; China, Once a Supporter of Milosevic Against NATO, sends its Congratulations to Kostunica“, 8 October 2000, izvor: internet, <http://www.nytimes.com/2000/10/08/world/showdown-yugoslavia-ally-china-once-supporter-milosevic-against-nato-sends-its.html>, 20/06/2017.

⁶⁰ Interes NR Kine za nastavljnje i razvoj odnosa sa SRJ kao priznavanje i uvažavanje novih vlasti u Jugoslaviji bio je i poziv predsednika Điang Cemina predsedniku SRJ Vojislavu Koštunici da poseti Kinu, koji je tada preneo ministar Tang. Dragana Mitrović, „Bilateralni odnosi SCG i NR Kine: geneza, razvoj i perspektive“, *Međunarodna politika*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, godina 56, br. 1118-1119, Beograd, 2005, str. 23.

Poseta predsednika SRJ Vojislava Koštunice je dva puta zakazivana i odlagana zbog unutrašnjih državnih razloga, koje je kinesko rukovodstvo uvažilo. Međutim, opšti je utisak da je time bio stvoren izvestan vakuum u kontaktima, a donekle i propušten momentum.⁶¹ Do posete je ipak došlo u periodu od 9. do 11. januara 2002. godine i ona je označila novu etapu u jugoslovensko-kineskim odnosima.⁶² Zajednička izjava dva predsednika je definisala osnovne principe međusobnih odnosa, od kojih su najznačajniji oni koji su se odnosili na očuvanje teritorijalnog integriteta i razvoj saradnje u svim oblastima. Peking je izrazio podršku i poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta SR Jugoslavije, i apelovao da se Rezolucija 1244 SB UN sprovodi potpuno i iskreno, uz garantovanje pune jednakosti, lične i imovinske bezbednosti, zaštite kulturne baštine i interesa svih etničkih grupa na Kosovu i Metohiji, kao i da se što pre obezbedi siguran i slobodan povratak izbeglica i raseljenih lica kako bi se moglo doći do političkog rešenja. S druge strane, Beograd je izrazio podršku kineskom nastojanju za ponovnim ujedinjenjem zemlje i politici „jedne Kine”. Od tog perioda, odnosi dve države su se kretali između velikih očekivanja i ograničenih ekonomskih mogućnosti razvoja saradnje. Rezultat toga je bilo zatvaranje velikog broja jugoslovenskih privrednih predstavništava u NR Kini tokom 2002. i 2003. godine (*Progres* iz Beograda, *SDPR-Jugoimport* iz Beograda i *Livnice-Kikinda* iz Kikinde, itd). Takođe, ulaganje kineskog *Sinohema* u *HIP Petrohemiju* iz Pančeva, koja je teško stradala u bombardovanju, pokazalo se kao nesretan potez i propali poduhvat.⁶³

U svim zvaničnim razgovorima, tokom poseta koje su razmenjivane, jedna od glavnih tema bila je unapređenje ekonomske saradnje, sa posebnim razmatranjem problema dugova nastalih uglavnom iz barter aranžmana sa naftom (u iznosu od 243 miliona dolara) i mogućnostima smanjenja kamata (koje su svake godine uvećavale dug za 24 miliona dolara). Takođe, vodili su se razgovori i o otplati kredita koje je NR Kina dodelila SR Jugoslaviji nakon NATO bombardovanja (Kineska Eksim banka je dala robni kredit od 200 miliona američkih dolara za obnovu proizvodnje, i finansijski kredit od 100 miliona američkih dolara Narodnoj banci Jugoslavije za jačanje pozicije dinara, dok je Kineska narodna banka odobrila kratkoročni depozit od 100 miliona dolara Narodnoj banci Jugoslavije za jačanje deviznih rezervi), smanjenju deficita u robnoj razmeni i iznalaženju mogućnosti i načina za povećanje i produbljivanje ekonomskih odnosa. Međutim, nalaženje rešenja dodatno je otežavala politička nekorektnost i izvesna ideološka i politička nezrelost jugoslovenskih visokih činovnika i političara. Tako je bilo uobičajeno istupanje o zaduženosti države prema Londonskom i Pariskom klubu poverilaca, dok je suvereni dug prema NR Kini retko pominjan u javnosti.⁶⁴ Takođe, zbog nepoznavanja važnosti NR Kine u savremenom svetu, kineske istorije i pozicije u međunarodnim ekonomskim i političkim odnosima, u prvo vreme su ignorisana njena očekivanja, a zatim i više puta izrečen zahtev da se postojeća otvorena pitanja rešavaju bilateralno, i uporno je forsirano neprihvatljivo nastojanje da se kineska strana povinuje načelima već dogovorenim sa Londonskim klubom, čime je naneta šteta i

⁶¹ Dragana Mitrović, „Bilateralni odnosi SCG i NR Kine: geneza, razvoj i perspektive“, op. cit, str. 18.

⁶² Bilten, „Koštunica doputovao u Peking“, 9. januar 2002, izvor: internet, http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Bilteni/Srpski/b090102_s.html#N, 26/06/2017.

⁶³ Dragana Mitrović, „Bilateralni odnosi SCG i NR Kine: geneza, razvoj i perspektive“, op. cit, str. 18.

⁶⁴ Ibidem, str. 23.

onemogućeno postizanje najpovoljnijeg rešenja po srpsko-crnogorsku stranu. Na kraju je kineska strana pred sudom u Londonu pokrenula postupak za naplatu duga za isporučenu naftu. Tužba je povučena nakon postizanja dogovora o otplati duga kompaniji *Sinochem* u narednih osam godina.⁶⁵ Dug koji je postojao prema Eksim banci je reprogramiran na 20 godina, a produžen je i rok za vraćanje depozita Kineskoj narodnoj banci za dodatnih 12+12 meseci do 20. decembra 2004. godine. Kada se podvuče crta, u to vreme je ostala osnovna suma jugoslovenskog duga prema kineskoj strani u iznosu od nešto preko 570 miliona dolara.⁶⁶

Dogovor o preuređenju odnosa između Srbije i Crne Gore i uspostavljanju državne zajednice 2003. godine, NR Kina je pozitivno ocenila i prihvatila ga kao akt neposredno zainteresovanih strana. U skladu sa tim, nastojala je da održava intenzivnu saradnju kako sa državnim zajednicom, tako i uravnotežene odnose sa obe republike u njenom sastavu. Međutim, s obzirom na mali broj zajedničkih nadležnosti dve republike, NR Kina kao visokocentralizovana zemlja diskretno se žalila na praktične teškoće u razvoju pojedinih segmenata bilateralnih odnosa i saradnje (unutrašnji poslovi, finansije, zdravstvo, prosveta, kultura, sport, turizam i sl).

Proglašenje nezavisnosti Crne Gore i stvaranje Republike Srbije 2006. godine NR Kina je takođe pozitivno ocenila i prihvatila.⁶⁷ Odnos sa Srbijom, kao sukcesorom Državne zajednice Srbija i Crna Gora, kretao se uzlaznom linijom. Državni savetnik NR Kine Tang Đasjuan je u avgustu te godine otvorio Institut Konfučije pri Filološkom fakultetu u Beogradu, a u novembru je Vlada Republike Srbije dala saglasnost na otvaranje Kancelarije Ambasade NR Kine u Srbiji, sa sedištem u Prištini, koja je nedugo zatim počela sa radom. Nakon unilateralnog proglašenja nezavisnosti Kosova 17. februara 2008. godine, NR Kina je pružila punu podršku teritorijalnoj celovitosti i suverenitetu Republike Srbije, kao i doslednoj i potpunoj primeni rezolucije 1244 SB UN, imajući u vidu da bi presedan te vrste mogao da se reflektuje na njene unutrašnje probleme. Sa 56 priznatih manjina, sa secesionističkim grupama na Tibetu i Sinđangu, i dva specijalna administrativna regiona (Hongkong i Makao), NR Kina strahuje da zapadni podsticaj za međunarodno priznavanje Kosova može dovesti do toga da njene sopstvene manjinske grupe prate dobijanje nezavisnosti Prištine i shodno tome većih zahteva za autonomiju u okviru NR Kine i podrivanje politike „jedne Kine”. Oduzimanje delova teritorije Srbije bez njene saglasnosti „predstavljalo bi flagrantno kršenje Povelje UN, međunarodnog prava i bilo opasan presedan za sve slične situacije u svetu”.⁶⁸ Stoga se NR Kina sve vreme zalagala za pregovore dve strane, kojim bi se došlo do kompromisnog, obostrano prihvatljivog rešenja koje bi garantovalo prava svim narodima koji žive na Kosovu i Metohiji i time osiguralo bezbednost i stabilnost na Balkanu.

U avgustu 2008. godine, predsednik Republike Srbije Boris Tadić i ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić prisustvovali su ceremoniji otvaranja Olimpijskih igara u Pekingu. Tokom

⁶⁵ Ibidem, str. 21.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem, str. 19.

⁶⁸ RTS, „Lavrov: Neprihvatljiv Ahtisarijev jednostran pristup // Džanlin: Kina protiv nametanja rešenja”, izvor: internet, <http://www.mail-archive.com/sorabia@yahoo.com/msg17872.html>, 26/04/2013.

njihovog boravka upriličen je susret dvojice predsednika.⁶⁹ Godinu dana kasnije u avgustu 2009. godine, predsednik Republike Srbije Boris Tadić je sa predsednikom NR Kine Hu Đintaom (*Hu Jintao*) potpisao Sporazum o strateškom partnerstvu,⁷⁰ koji je dao jedan novi okvir razvoja srpsko-kineskih odnosa u narednom periodu. Osim ekonomske, Sporazum je definisao i političku i bezbednosnu saradnju, čime je postojeći odnos dve države podignut na viši nivo. Kinesko rukovodstvo je više puta javno isticalo da Republiku Srbiju smatra jednim od najznačajnijih faktora za razvoj i očuvanje mira u regionu Jugoistočne Evrope, te je odlukom o uspostavljanju strateškog partnerstva demonstriralo svoju spremnost za razvijanje saradnje i svestranih odnosa. Objasnjavajući razloge kojima se Peking rukovodio za uspostavljanje strateškog partnerstva, bivši kineski ambasador u Srbiji Džang Vansjue (*Zhang Wanxue*) u prvi plan je stavio slična istorijska iskustva, komplementarnost ekonomsko-trgovinske saradnje, zajedničke poglede na brojna međunarodna i teritorijalna pitanja i protiviljenje mešanju drugih država u unutrašnju politiku. Prema njegovim rečima, Srbija je veoma važna zemlja Zapadnog Balkana, koja u političkoj, ekonomskoj, diplomatskoj i drugim sferama ima značajan regionalni uticaj. Promocija stalnog razvoja kinesko-srpskog strateškog partnerstva ne samo da je na dobrobit kinesko-srpskih odnosa, već i svetskog mira, razvoja i saradnje. Po njegovim rečima, Srbija je država koja ima izuzetnu prednost zbog svog geografskog položaja. Pored toga, ubrzani proces pridruživanja Evropskoj uniji i ekonomski razvoj dovode do sve većih zahteva za izgradnju infrastrukture, a reforme i modernizacija industrijske strukture dobijaju na važnosti.

Nakon potpisivanja Sporazuma o strateškom partnerstvu, predsednik Republike Srbije Boris Tadić je u avgustu 2009. godine izjavio da Srbija ima „četiri stuba” spoljne politike: Evropsku uniju, Rusku Federaciju, Sjedinjene Američke Države i NR Kinu, i da će to u dužem narednom periodu biti njena osnovna spoljnopolitička doktrina.⁷¹ Ovim je stvorena bitna pretpostavka za novu etapu u razvoju srpsko-kineskih odnosa. Međutim, iako su politički odnosi išli uzlaznom putanjom, do poseta predstavnika kineskog vrha nije dolazilo. Tek 2010. godine, nakon što je ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić boravio na Svetskoj izložbi u Šangaju u maju i predsednik Vlade Republike Srbije Mirko Cvetković u Pekingu u junu, Republika Srbija je u julu ugodila drugu ličnost u kineskoj nomenklaturi, predsedavajućeg Stalnog komiteta Svekineskog narodnog kongresa Vu Bangua. Ova poseta je bila od velikog značaja za Srbiju jer region Balkana, ako se izuzme poseta predsednika NR Kine Hu Đintaoa u junu 2009. godine, do tada nije posetila nijedna visokopozicionirana kineska ličnost. Dolazak visoke državne delegacije iz Pekinga je najavio početak realizacije konkretnih projekata, koji će se nastaviti još većim intenzitetom nakon uspostavljanja Mehanizma „Kina + 16” i dolaska kineskog premijera Li Kečiangua 2014. godine i predsednika Si Đinpinga 2016. godine u Beograd. S druge strane, u avgustu 2013. godine je predsednik Republike Srbije Tomislav Nikolić boravio u Pekingu, Hangdžou i Šangaju. Tom prilikom, potpisana je zajednička izjava

⁶⁹ M. Kovačević, „Prioriteti spoljne politike ostaju nepromenjeni u 2009”, *Politika*, 10. januar 2009, Beograd, str. 5.

⁷⁰ Ministarstvo spoljnih poslova Reoublike Srbije, Bilateralala: ugovori sa Kinom, izvor: internet, www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateralala_ugovori/KINA.doc, 20/06/2017.

⁷¹ RTS, „Četiri stuba srpske spoljne politike“, 30. avgust 2009, izvor: internet, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/123751/cetiri-stuba-srpske-spoljne-politike.html>, 20/06/2017.

o produbljanju strateškog partnerstva, a obe strane su potvrdile opredeljenje za dalje jačanje prijateljstva i strateškog partnerstva.⁷² U 2015. godini, premijer Aleksandar Vučić je boravio u Sudžou na Samitu „Kina + 16“, kada je potpisan Memorandum o razumevanju o unapređenju zajedničkog razvoja Ekonomskog pojasa Puta svile između Vlade Srbije i Vlade NR Kine. Dve godine kasnije, premijer Vučić je ponovo boravio u Pekingu na prvom Forumu pojasa i puta za međunarodnu saradnju, koji je održan sa ciljem promocije kineske inicijative „Jedan pojas, jedan put“. Iste godine u julu, Beograd je posetio predsednik Stalnog komiteta Svekineskog narodnog kongresa NR Kine Džang Deđeng (*Zhang Dejiang*), koji je istakao da su odnosi dve države ušli u novu istorijsku fazu, o čemu svedoči intenzivan politički dijalog i razmena poseta na najvišem nivou.⁷³ Opšti utisak je da su dve države dostigle najviši nivo političkih odnosa sa visokom podudarnošću stavova po nizu međunarodnih pitanja (Bliski istok, severnokorejsko nuklearno pitanje, međunarodni terorizam, značaj uloge UN i sl), ali i međusobnom podrškom u okviru međunarodnih organizacija i foruma kada se radi o pitanjima od interesa za neku od strana (od 2008. godine Srbija je odbila da se pridruži svim inicijativama Evropske unije koje kritikuju stanje ljudskih prava u državama koje su pekinški štitićenici [npr. Iran, Sudan, Zimbabve, Burma, itd],⁷⁴ zajedno sa 18 drugih država 2010. godine bojkotovala je ceremoniju dodele Nobelove nagrade za mir Liju Sjaobou [*Liu Xiaobo*] za borbu za osnovna ljudska prava u NR Kini;⁷⁵ Peking je 2011. godine pružio podršku Srbiji za otvaranje istrage povodom trgovine organima na Kosovu i Metohiji, kao i prilikom glasanja protiv članstva Kosova u UNESCO, itd).

Kada je u pitanju ekonomska saradnja dve države, Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u infrastrukturnim projektima iz 2009. godine dao je podsticaj intenziviranju ekonomskih odnosa, što je rezultiralo i saradnjom na dva kapitalna infrastrukturna projekta – mostu na Dunavu i Termoelektrani „Kostolac“. Ugovor za prvi paket projekat za TE Kostolac potpisan je sa *China National Machinery and Equipment Im-Ex Corporation* (CMEC) 2010. godine.⁷⁶ Ovaj projekat obuhvata revitalizaciju dva postojeća bloka, B1 i B2, od po 350 megavata, projekat odsumporavanja za ta dva bloka i povećanje kapaciteta površinskog kopa „Drmno“ sa 9 na 12 miliona tona godišnje, uz izgradnju novog bloka B3, po sistemu „ključ u ruke“. Ukupna vrednost projekta iznosi 1,251 milijardi dolara, koji će se finansirati tzv. „mekim zajmom“ (*soft loan*).⁷⁷ Za sada je sredstvima iz kineskog kredita odrađena

⁷² Ambasada Republike Srbije u Pekingu, NR Kina, „Poseta predsednika Republike Srbije Tomislava Nikolića Narodnoj Republici Kini“, 30. avgust 2013, izvor: internet, http://www.beijing.mfa.gov.rs/lat/newstext.php?subaction=showfull&id=1378350995&ucat=118&template=HeadlinesLat&#disqus_thread, 12/06/2017.

⁷³ RTS, „Vučić sa Džangom: čelično partnerstvo Srbije i Kine“, 18. jul 2017, izvor: internet, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/2808465/vucic-sa-predsednikom-svekineskog-kongresa.html>, 20/06/2017.

⁷⁴ Loic Poulain, „China’s new Balcan Strategy“, *Central Europe Watch*, Vol. 1, No. 2, 2011, izvor: internet, http://csis.org/files/publication/110829_CEW_China_in_Balkans.pdf, 20/06/2017.

⁷⁵ Deutsche Welle, „Konfuzna spoljna politika Srbije“, 8. decembar 2010, izvor: internet, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6307543,00.html>, 20/05/2012.

⁷⁶ CMEC je pre skoro 30 godina bila prva kompanija koja je izvela energetski projekat u inostranstvu uz kredit kineske države, a nalazi se duži niz godina na listi ENR 225 – najmerodavnijoj listi 225 najvećih svetskih izvođača.

⁷⁷ CINS, „Kostolac: Kineski kredit, srpsko kršenje para“, 21. jul 2016, izvor: internet, <https://www.cins.rs/srpski/news/article/kostolac-kineski-kredit-srpsko-krsenje-pravila>, 20/06/2017.

revitalizacija bloka B2 u Termoelektrani „Kostolac B”, revitalizacija bloka B1, kao i izgradnja sistema za odsumporavanje (što ima za cilj dostizanje ekoloških standarda postavljenih direktivama Evropske unije) i dela infrastrukture – luke i pruge. Drugu fazu predstavlja proširenje kapaciteta kopa „Drmno” i izgradnja novog bloka B3 (715,6 miliona dolara) čiji se završetak radova očekuje 2019. godine. Ovim projektom Srbija povećava vrednost JP EPS-a i rešava problem sa nedostatkom električne energije kako bi smanjila potrebu za uvozom iz inostranstva.⁷⁸

Još jedan projekat, vrlo bitan za Srbiju, predstavlja most „Mihajlo Pupin” (Zemun–Borča) na Dunavu, čijom izgradnjom je planirano da budu poboljšane regionalne veze i ukrštanje Koridora 10 sa Koridorom 4, koji Zapadnu Evropu preko Rumunije povezuje sa Crnim morem. Kamen temeljac za izgradnju ovog mosta položili su tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić i predsednik Stalnog komiteta Svekineskog narodnog kongresa Vu Bangu. „Mi gradimo mostove na prostoru Zapadnog Balkana, ali u gradnji tih mostova i sporazumevanja sa ljudima, koji žive na ovim prostorima, povezujemo na ovoj osetljivoj tački evropskog kontinenta i Aziju i Evropsku uniju i narode koji žive na koridoru reke Dunav i tako stvaramo nove mogućnosti za sve ljude”, rekao je predsednik Tadić. Predsednik Stalnog komiteta Svekineskog narodnog kongresa Vu Bangu je istakao da je dugogodišnje prijateljstvo dva naroda učvršćeno strateškim partnerstvom, čime je otvorena nova stranica u odnosima. On je izrazio uverenje da će u narednom periodu dobre političke odnose pratiti i intenzivnija ekonomska saradnja, a da zajednički projekti, poput izgradnje ovog mosta, doprinose unapređenju privredne saradnje. Njeno širenje je zajednički zadatak vlada dve države, koje treba da stvore uslove za zajedničku realizaciju velikih projekata, pogotovo u oblastima saobraćajne infrastrukture i energetike.⁷⁹

Radove je izvodila kineska kompanija *China Road and Bridge Corporation* (CRBC) u saradnji sa domaćim preduzećima. Celokupan projekat, osim pristupnih saobraćajnica (u dužini od 22 kilometra) završen je u decembru 2014. godine (kineski premijer Li Kečiang je zvanično otvorio ovaj most). Ukupna vrednost investicije je 170 miliona evra (250 miliona dolara), a 85% sredstava u iznosu od 144 miliona evra obezbeđeno je kreditom Eksim banke sa rokom otplate 15 godina, počekom tri godine i fiksnom kamatom od 3% godišnje, dok je preostali deo izdvojen iz Nacionalnog investicionog plana Republike Srbije.⁸⁰ Troškovi eksproprijacije i tehničkih priprema su finansirani iz budžeta grada Beograda.

Treći vrlo bitan projekat je izgradnja nekoliko deonica puta na Koridoru 11 koje izvodi kineska kompanija *China Shandong International Economic & Technical Cooperation Group Ltd.* (SIETC). Reč je o deonicama Obrenovac–Ub i Lajkovac–Ljig, kao i Moravski koridor na deonici Pojate–Preljina čija vrednost iznosi 642 miliona dolara. Te deonice su deo budućeg auto-puta od Beograda do granice sa Crnom Gorom, kao i deo Koridora 11, koji treba da

⁷⁸ SerbiaBusiness, „Chinese investments into Serbia set for sea change“, 5 July 2012, izvor: internet, <https://serbia-business.eu/chinese-investment-into-serbia-set-for-sea-change>, 20/06/2017.

⁷⁹ Zoran Đorđević, „Kina”, u: Mirjana Prljević (ed), *Nova ekonomska diplomatija: mogućnosti i izazovi*, CIVIS, Beograd, 2012, str. 94. Zoran Đorđević, „Kina”, op. cit, str. 94.

⁸⁰ Joannis Michaletos, „Southeastern Europe’s Chinese endeavors“, 5 March 2010, izvor: internet, <http://serbianna.com/analysis/?p=440>, 20/06/2017.

poveže Temišvar u Rumuniji preko Beograda i luke Bar sa italijanskim gradom Bari. Ukupna dužina deonice Obrenovac–Ub i Lajkovac–Ljig je 50,23 km, a vrednost projekta iznosi 334 miliona evra. Završetak projekta se očekuje u julu 2017. godine. Srbija je za podizanje kapaciteta dva pogona TE Kostolac, izgradnju mosta „Mihajlo Pupin” i deonice auto-puta već povukla oko 1,3 milijarde dolara iz razvojnog fonda.⁸¹

Pored ovih projekata u Srbiji je otvoren i prvi veleprodajni centar u regionu Zapadnog Balkana zahvaljujući ulaganjima kineskih investitora. Kineski trgovinski centar „Zmaj” nalazi se na raskrsnici dva auto-puta, Beograd–Zagreb i Beograd–Novi Sad. Smešten je na površini od 5,5 hektara i ima 40 hiljada kvadratnih metara poslovnog prostora. Vrednost investicije je 25 miliona evra i to je najveća kineska *greenfield* investicija u Srbiji. Predstavnici Uprave carine Srbije i kineske državne kompanije *Nuctech*, koja raspolaže opremom najnovijih tehnologija koju izvozi po celom svetu, 21. septembra 2009. godine potpisali su Memorandum o razumevanju o nabavci 11 skenera za kontrolu ljudi i robe na carinskim prelazima (10 mobilnih skenera za potrebe graničnih prelaza i jedan stabilni skener za beogradski aerodrom). Kineska Eksim banka je u tu svrhu 2010. godine Srbiji dala kredit u vrednosti od 30 miliona dolara, sa rokom otplate od 15 godina i grejs periodom od 5 godina.⁸²

Početak 2012. godine, JP EPS je sa kanadsko-kineskim konzorcijumom *Lavalin* i *China Nuclear Power Engineering Co* (CNPEC) potpisao Memorandum o saradnji na razvoju projekta reverzibilne hidrocentrale „Bistrica” na Limu, čija je vrednost procenjena na oko 600 miliona evra. U decembru 2012. godine Aerodrom „Nikola Tesla” u Beogradu potpisao je sa kineskom kompanijom *Shenzen CIMC-Tianda* Ugovor o nabavci mostova za ukrcavanje putnika u avione, vredan 2,19 miliona evra.⁸³ Nakon uspešne montaže šest avio-mostova 2013. godine, ista kompanija je u 2014. godini postavila i nove karusele, odnosno transportne sisteme za prtljag, vredne oko 150 hiljada evra.⁸⁴

Kineska kompanija *Huawei* je sa Železnicama Srbije u julu 2013. godine potpisala sporazum za kompletnu modernizaciju telekomunikacija srpske železnice (izgradnja optičke infrastrukture na Koridoru 10, Koridoru 11 i Beogradskom železničkom čvoru) u vrednosti od 200 miliona evra.⁸⁵ Početkom novembra 2013. godine osnovan je poseban kineski fond za podršku saradnji sa Srbijom u oblasti rudarstva vredan 200 miliona juana (25 miliona evra).

Na Samitu „Kina + 16” u Bukureštu u novembru 2013. godine premijeri Srbije, Mađarske i NR Kine, Ivica Dačić, Viktor Orban i Li Kečiang, postigli su dogovor o zajedničkom projektu modernizacije i rekonstrukcije železnice između Budimpešte i Beograda u vrednosti od 2,4

⁸¹ Vlada Republike Srbije, „Sutra otvaranje mosta Zemun–Borča”, 17. decembar 2014, izvor: internet, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=227214>, 20/06/2017.

⁸² Zoran Đorđević, „Kina”, op. cit, str. 94.

⁸³ Novi Magazin, „Srbija nabavlja kineske aviomostove”, 18. decembar 2012, izvor: internet, <http://www.novimagazin.rs/ekonomija/srbija-nabavlja-kineske-aviomostove>, 30/05/2017.

⁸⁴ Blic, „Direktna linija Peking–Beograd od septembra”, 26. maj 2017, izvor: internet, <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/direktna-linija-pekings-beograd-od-septembra/ml4bnj9>, 04/06/2017.

⁸⁵ Blic, „Kinezi ulažu 200 miliona evra u srpsku železnicu”, 17. jul 2013, izvor: internet, <http://www.blic.rs/Vesti/Ekonomija/393999/Kinezi-ulazu-200-miliona-evra-u-srpsku-zeleznicu>, 23/06/2017.

milijarde evra. Dogovor je zatim razrađivan na narednim samitima mehanizma „Kina + 16”, kao i na Forumu pojasa i puta za međunarodnu saradnju.⁸⁶ U Beogradu je 2014. godine potpisan Memorandum o razumevanju i saradnji na projektu mađarsko-srpske železničke veze. U Sudžou je 2015. godine projekat zvanično otpočet potpisivanjem dokumenata između NR Kine i Republike Srbije, odnosno NR Kine i Mađarske kojima se definišu principi i modeli zajedničke saradnje i utvrđuje redosled daljih aktivnosti. U Rigi je 2016. godine potpisan izvođački ugovor za realizaciju prve faze projekta od Beograda do Stare Pazove vredan 319 miliona dolara. Na Forumu pojasa i puta za međunarodnu saradnju 2017. godine je potpisan finansijski ugovor sa Eksim bankom u vrednosti od 297,6 miliona dolara. Projekat je vrlo značajan jer predstavlja jedan segment južnog kraka Pomorskog puta svile 21. veka, koji železničkom vezom spaja pomorsko-kontejnerski centar NR Kine u Pireju i luke Zapadne Kine, sa državama Jugoistočne, Centralne i Istočne Evrope. On obuhvata modernizaciju i rekonstrukciju dve deonice rute Beograd–Budimpešta, Beograd–Stara Pazova (34.5 km) i Novi Sad–Subotica–državna granica (Kelebija, 107.4 km). Nakon završetka projekta ove pruge će biti elektrifikovane i osposobljene za mešoviti putnički i teretni saobraćaj za brzine do 200 km/čas bez ukrštanja u nivou sa drugim saobraćajnicama. Radove će izvoditi konzorcijum kineskih kompanija *China Railway International* i *China Communications Construction Company*.⁸⁷ Završetak projekta se očekuje u roku od 24 meseca od završetka i usvajanja plansko-tehničke dokumentacije i izdavanja građevinske dozvole. Za razliku od država Evropske unije, koje ne mogu da daju državne garancije da bi dobile preferencijalni kredit i koje moraju da poštuju evropske standarde koji se odnose na obavezu raspisivanja tendera za dodelu posla kompaniji koja će izvoditi radove, Srbiji domaća legislativa omogućava da kada su veliki državni projekti u pitanju Vlada vodi direktne pregovore sa stranim investitorima. Stoga, treba obratiti pažnju na realizaciju dela projekta, odnosno izgradnju deonice pruge koja će ići od granice sa Mađarskom prema Budimpešti, jer je za njenu izgradnju zadužena Mađarska, članica Evropske unije.

Kinesko-danska kompanija *Everrest Production* je 28. juna 2015. godine u Rumi otvorila fabriku memorijske pene za proizvodnju dušeka i jastuka. Vrednost ove investicije iznosi 15 miliona evra.⁸⁸

U aprilu 2016. godine, kineska kompanija *Hesteel Group Company Limited* je kupila *Železaru Smederevo* za 46 miliona evra, sa ciljem da poveća proizvodnju čelika na 150 hiljada tona mesečno, koji bi bio plasiran na tržište Evropske unije. U tu svrhu, osnovana je nova

⁸⁶ Ukupno vreme potrebno za železnički transport od Soluna do Budimpešte na Koridoru 4 iznosi 26,5 časova, dok je na Koridoru 10 za istu rutu potrebno 49 časova. Razlog za to je što se na Koridoru 10 čak 25 časova troši samo na carinske procedure. Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, „Mihajlovićeva na forumu u Pekingu: Kina dugoročno snažan partner Srbije”, 14. maj 2017. izvor: internet, <http://www.mgsi.gov.rs/cir/aktuelnosti/mihajlovitsheva-na-forumu-u-pekingu-kina-dugorochno-snazhan-partner-srbije>, 20/06/2017. Put od Beograda do Budimpešte traje 8 sati i 9 minuta, a sa novom železničkom prugom biće skraćen za 2 sata i 40 minuta. B92, „Evo kuda će proći brza pruga”, 17. decembar 2014, izvor: internet, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2014&mm=12&dd=17&nav_id=937482, 20/06/2017.

⁸⁷ NasloviNet, „Riga, potpisan ugovor za prvu deonicu pruge Beograd–Budimpešta”, 15. novembar 2016, izvor: internet, <http://www.naslovi.net/2016-11-05/rts/riga-potpisan-ugovor-za-prvu-deonicu-pruge-beograd-budmpesta/19195711>, 20/06/2017.

⁸⁸ B92, „Ova fabrika lasta dovešće investiture”, 28. Jun 2015, izvor: internet, <http://www.b92.net/mobilni/biz/1009328>, 20/06/2017.

kompanija *Hesteel Serbia Iron and Steel*, koja će investirati dodatnih 300 miliona evra u obnovu svih postrojenja železare, kako bi železara dostigla maksimalnu proizvodnju od 2,1 miliona tona.⁸⁹

Takođe, sa kineskom kompanijom *Power Construction Corporation of China* ugovorena je izgradnja dela auto-puta na Koridoru 11, na deonici Surčin–Obrenovac. Vrednost dela projekta dužine 17,6 km, koji će kreditirati Eksim banka, iznosi 208 miliona dolara, a u okviru njega biće izgrađena četiri tunela ukupne dužine 2,7 km, kao i 22 mosta dužine 5,3 km. Radovi su otpočeli u martu 2017. godine. Krajnji rok za njihovo okončanje je 32 meseca, tako da bi u toku 2019. trebalo trebalo da deonica bude u funkciji.⁹⁰ Ugovorom su obuhvaćeni radovi na deonici od Ostružničkog mosta do Bujanj Potoka, dužine 19,5 kilometara.

Narodna banka Kine i Narodna banka Srbije su u junu 2016. godine zaključile bilateralni valutni *swap* aranžman, na period od tri godine, kojim je omogućena razmena dinara i renminbija putem pojedinačnih transakcija u vrednosti do 1,5 milijarde renminbija, odnosno 27 milijardi dinara.⁹¹ Sa kineskom kompanijom *Huawei* je potpisan Memorandum o saradnji na razvoju sistema upravljanja i telekomunikacija u saobraćaju i infrastrukturi, a na Forumu pojasa i puta za međunarodnu saradnju u maju 2017. godine potpisan je Sporazum o strateškom partnerstvu za razvoj informacione i komunikacione infrastrukture u obrazovnim institucijama.⁹² U januaru 2017. godine u Beogradu je počela da posluje Kineska banka,⁹³ ukinute su vize za građane NR Kine i Srbije, a u toku su i pregovori o direktnoj avio-liniji Beograd–Peking. U planu je i izgradnja industrijske zone Stublenica–Ub, luke i slobodne carinske zone na Dunavu, kao i izgradnja kinesko-srpskog industrijskog parka. Takođe, sa kineskom kompanijom *China Road and Bridge Corporation* (CRBC) su tokom Forumu potpisana dva memoranduma o saradnji na projektima izgradnje puteva u Srbiji, jedan za izgradnju auto-puta preko Čačka do granice sa Crnom Gorom i drugi za izgradnju Fruškogorskog koridora, ukupne vrednosti oko 2,5 milijardi evra. Kada je reč o Koridoru 11, potpisan je Memorandum za dve deonice, Preljina–Požega i Požega–Boljari, ukupne dužine oko 140 km. Osim infrastrukturnih projekata, na Forumu su potpisani i Aneks 3 Sporazuma o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u oblasti infrastrukture, kao i Memorandum o utvrđivanju Akcionog plana za trgovinu i investicije u poljoprivredi, koji će omogućiti da srpski poljoprivrednici mogu da izvoze neograničene količine jagnječeg mesa, kukuruza, šljiva i

⁸⁹ Večernje novosti, „Hestil’ povećao proizvodnju čelika”, 9. septembar 2017, izvor: internet, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:624322-Hestil-povecao-proizvodnju-celika,20/06/2017>.

⁹⁰ Večernje novosti, „Deo auto-puta Surčin–Obrenovac Kinezi grade od 2017. godine”, 7. jul 2016, izvor: internet, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:613906-Deo-auto-puta-Surcin---Obrenovac-Kinezi-grade-od-2017-godine,20/06/2017>.

⁹¹ SEEBiz, „Narodne banke Kine i Srbije zaključile valutni swap aranžman”, 19 jun 2016, izvor: internet, <http://www.seebiz.eu/narodne-banke-kine-i-srbije-zakljucile-valutni-swap-aranzman/ar-137799,20/06/2017>.

⁹² B92, „Vučić: Najviše ugovora u Kini potpisala-Srbija”, 16. maj 2017, izvor: internet, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2017&mm=05&dd=16&nav_id=1261073,20/06/2017.

⁹³ Večernje novosti, „Srbija strateški partner Kine na Balkanu”, 21. januar 2017, izvor: internet, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:645775-Otvorena-Kineska-banka-u-Beogradu,20/06/2017>.

rezanaca od repe u NR Kinu, a očekuje se i dogovor za izvoz govedine, svinjskog mesa i mlečnih proizvoda.⁹⁴

Kinezi su pokazali interesovanje i za kompaniju *Budimka*, izgradnju trećeg bloka TE „Nikola Tesla” i otvaranje kopa Radljevo, izgradnju hidrocentrale „Đerdap 3” i plovnog kanala Beograd–Solun. Premijer Republike Srbije Aleksandar Vučić je na Samitu „Kina + 16” u Rigi, kao i na Forumu pojasa i puta za međunarodnu saradnju, ponudio kineskom premijeru da kupe Rudarsko-topioničarski basen Bor. Takođe, Kinezi su u Republici Srbiji pored Instituta Konfučije u Beogradu otvorili još jedan u Novom Sadu, a u toku je izgradnja Kineskog kulturnog centra u blizini Ambasade NR Kine, koja je srušena tokom NATO bombardovanja 1999. godine.⁹⁵ Ministarstvu odbrane su dali donaciju od 20 sanitetskih vozila, Univerzitetu u Beogradu donaciju od milion evra i poklonili hiljadu knjiga o kineskom jeziku, književnosti, filozofiji, arhitekturi i istoriji. Međutim, treba istaći i neuspešan pokušaj privatizacije kompanije Vršački vinogradi od strane kineske kompanije *Guannan Group*.

PERSPEKTIVE ODNOSA

Neverovatan ekonomski napredak, koji je ekonomista Džefri Saks sažeo u jednostavnu rečenicu „Priča o Kini je najuspešnija priča o razvoju u istoriji sveta”,⁹⁶ omogućio je NR Kini da nakon dve decenije ubrzanog razvoja ponovo bude u situaciji da kroz ekonomsku pomoć i investicije koje daje državama širom sveta projektuje svoju moć. „Pekinški konsenzus” i „going out” politika su „ofanzivom šarma” prvobitno promovisani u državama Latinske Amerike, Afrike i Azije, gde je NR Kina putem ekonomske pomoći širila svoje prisustvo ujedno praveći podlogu za bolje političke odnose. Međutim, ekonomska i finansijska kriza, koja se 2009. godine prelila na Evropu, otvorila joj je put na tržište Evropske unije koje je do tad i pored postojećeg „sveobuhvatnog strateškog partnerstva” za nju bilo prilično zatvoreno. Pomažući Evropskoj uniji da ostane „na nogama” i pružajući pomoć evrozoni, NR Kina je smanjila mogućnost da ona sama pretrpi gubitke, u isto vreme želeći da otvori prostor za kineska ulaganja i odobrovolji evropske zvaničnike da popuste ograničenja trgovine naoružanjem i osetljivim proizvodima visoke tehnologije koji su potrebni za kineski nacionalni program naoružanja. Iako do toga nije došlo, jer je nekoliko država i dalje protiv njihovog ukidanja, to nije bila prepreka da saradnja između ova dva pola svetske moći napreduje kroz razne mehanizme poput *ASEM* i „Kina + 16”, ali i sinergiju inicijative „Jedan pojas, jedan put” sa „Junkerovim planom” i Transevropskom saobraćajnom mrežom (TEN-T).

⁹⁴ B92, „Vučić: Najviše ugovora u Kini potpisala Srbija”, 16. maj 2017, izvor: internet, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2017&mm=05&dd=16&nav_id=1261073, 20/06/2017.

⁹⁵ Mondo, „Kineski kulturni centar – najlepša zgrada”, 20. jul 2017, izvor: internet, <http://mondo.rs/a1026154/Foto/Info/Sinisa-Mali-i-ambasador-Kine-u-Srbiji-oznali-pocetak-gradnje-kineskog-kulturnog-centra-u-Beogradu.html>, 20/06/2017.

⁹⁶ Stojanović, Božo, Book Review „China's Road to Capitalism”, *Panoeconomicus*, No. 6, 2013.

U narednim godinama, kineska inicijativa „Jedan pojas, jedan put” svakako će biti u fokusu pažnje mnogih svetskih i evropskih lidera, posebno onih u okviru Mehanizma „Kina + 16”. Investicije i pomoć koje će NR Kina plasirati u okviru ove inicijative omogućiće joj veći politički i ekonomski uticaj u ovom delu sveta i produbljenje postojećeg strateškog partnerstva Kina–EU. U tom smislu, biće izuzetno interesantno pratiti dalji ulazak kineskog kapitala u države Centralne i Istočne Evrope, koje se u poslednjih nekoliko godina nalaze u fokusu pažnje Pekinga. Ukoliko lideri država Centralne i Istočne Evrope budu umeli da naprave balans između svojih interesa na jednoj strani i interesa EU i NR Kine na drugoj strani, ostvareno partnerstvo i obostrana korist će pokazati da oni shvataju kontekstualnu inteligenciju (sposobnost da se razumeju okolnosti u razvoju i da se iskoriste trendovi) kao ključnu veštinu kojom će izvore moći preobratiti u uspešne strategije. Time bi svaka od tih država upotrebom strategije „pametne moći” otkrila da u 21. veku biti pametna sila podrazumeva svest o tome da „moć za postizanje ciljeva podrazumeva moć zajedno sa drugima”.⁹⁷

Uloga Srbije, koja sa NR Kinom ima potpisano Strateško partnerstvo, biće veoma značajna u okviru Mehanizma „Kina + 16”, imajući u vidu količinu investicija i kreditne pomoći koju je ova daleka azijska zemlja već uložila u nekoliko značajnih infrastrukturnih projekata. Iako njena spoljna politika balansiranja između Istoka i Zapada izaziva brojne kontroverze, srpski lideri ne odustaju od nje radeći sve vreme na unapređenju saradnje sa Istokom, dok istovremeno nastavljaju da neguju dobre odnose sa Zapadom. Suština takve politike je da se na prvo mesto stave nacionalni interesi, kako bi Srbija dobila dodatne političke i finansijske mogućnosti za dalji ekonomski napredak. Shodno tome, u narednom periodu može se očekivati da će četrdesetogodišnje prijateljstvo i potpisano strateško partnerstvo sa NR Kinom rezultirati daljim produbljenjem odnosa dve države i konstantnim ulaganjem kineskog kapitala u Srbiju.

Sanja Arežina

Beograd, septembar 2017.

⁹⁷ Joseph S. Nye, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.